

УДК 343.9:[343.37+343.55](477)“1953”
DOI 10.32782/2523-4269-2024-88-9-15

Ярмиш Олександр Назарович,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
професор кафедри теорії та історії держави і права
(Національна академія Служби безпеки України, м. Київ)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4811-4520>

Греченко Володимир Анатолійович,

доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства
(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>

ЗАХОДИ МВС СРСР І УРСР ЩОДО ПОСИЛЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1953 РОКУ

1953-го року криміногенна ситуація в республіці значно погіршилася порівняно з попередніми роками. На це суттєво вплинула амністія березня 1953 р. Кількість злочинів значно зросла. Це все сталося тому, що не було прораховано її наслідків, не існувало програми соціальної реабілітації колишніх в'язнів. Керівництво МВС СРСР встановило, що значна частина керівних працівників МВС не вживали достатніх заходів щодо протидії злочинності. Незадовільними були агентурно-оперативна діяльність та робота з кадрами. МВС вимагало ширше використовувати службу зовнішнього спостереження, науково-технічні засоби.

Ключові слова: Україна, 1953-й рік, міністерство внутрішніх справ, міліція, протидія злочинності, охорона громадського порядку.

Постановка проблеми. Історія становлення, трансформацій та удосконалення органів внутрішніх прав, їхніх організаційно-правових засад і правового регулювання діяльності становить значний інтерес для сучасного державного будівництва, забезпечення громадського порядку в суспільстві, його нормального функціонування. Історичний досвід підтверджує важливу роль міліції в захисті життя, безпеки, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства та держави упродовж усього періоду її існування. Особливо цікавим для дослідження є період другої половини 1953 р., коли після смерті Сталіна та нетривалої «беріївської відлиги» правоохоронні органи та їхня складова – міліція, опинилися якби на роздоріжжі перспектив свого розвитку – що взяти від сталінського періоду і чи ігнорувати позитивні ініціативи вказаної відлиги? Ця боротьба двох зазначених тенденцій і стала предметом нашого дослідження. Даний період діяльності міліції УРСР потребує всебічного наукового аналізу й осмислення не лише для відновлення правдивості історичних подій, але й з метою отримати певні уроки, узагальнити та використати набутий позитивний досвід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти цієї теми висвітлюються у монографії В.Т. Окіпнюка [1], дисертаціях С.А. Саблука [2], О.В. Пристайко [3], М.М. Геруса [4]. Ця тема також знайшла своє певне висвітлення в монографії авторів даної статті «Міліція в Україні в період часткової лібералізації політичного режиму (березень 1953 – серпень 1962 рр.): історико-правове дослідження», яка побачила світ 2024 року [5] та деяких попередніх публікаціях авторів [6–8].

Мета статті. Автори поставили собі за мету проаналізувати стан та основні напрями удосконалення діяльності міліції щодо протидії загальнокримінальній злочинності та забезпечення громадської безпеки в Україні у другій половині 1953-го року.

Ця мета конкретизується в таких завданнях:

- виявити причини погіршення криміногенної ситуації в республіці у другій половині 1953 р.;
- охарактеризувати основні параметри злочинних проявів в даний період;
- проаналізувати заходи, що планувалися та вживалися органами міліції щодо поліпшення протидії злочинності в республіці у вказаний період.

Виклад основного матеріалу. У результаті суттєвих змін у вищому керівництві СРСР у липні 1953 р. міністрів внутрішніх справ СРСР та УРСР, відповідно Л. Берію та П. Мешика, було заарештовано та звільнено з їхніх посад. 26 червня 1953 р. міністром внутрішніх справ СРСР став С.Н. Круглов. 15 липня 1953 р. було офіційно оголошено, що міністром внутрішніх справ УРСР призначено Т.А. Строкача [9, ст. 20].

На криміногенну ситуацію в республіці в цей час ще суттєво впливала небачена раніше за своїми масштабами амністія березня 1953 р. Кількість злочинів значно зросла. У 1953 р. міліцією було зареєстровано на 16,4% більше злочинів, ніж роком раніше. При цьому найбільше зростання спостерігалось в групі особливо тяжких та інших загальних кримінальних злочинів: бандитських нападів було зареєстровано на 72,4% більше, ніж у 1952 р., убивств – на 47,9% більше, розбоїв – на 176,7%, кишенькових крадіжок – на 137,1%, згвалтувань – на 43,1% більше [5, с. 151]. Це все сталося тому, що не було прораховано наслідків одночасного переміщення по країні десятків і сотень тисяч колишніх засуджених, не існувало програми їхньої соціальної реабілітації та працевлаштування. Унаслідок колишні кримінальні в'язні, які не мали роботи та коштів для існування, бралися за старе. Країна, суспільство і, зрозуміло, правоохоронні органи опинилися в складних умовах, коли на свободу вийшли не окремі колишні члени злочинних угруповань, а іноді цілі банди в повному складі. Подолання цих побічних наслідків амністії тривало впродовж кількох місяців, проте ситуацію все ж вдалося залишити підконтрольною владі [10, с. 22–23]. Ураховуючи уроки цих подій, 27 серпня 1953 р. Рада Міністрів СРСР схвалила постанову № 2283 – 30 с «Про заходи з посилення охорони громадського порядку та боротьби з кримінальною злочинністю», у якій, зокрема, зажадала від виконавчих комітетів Рад депутатів трудящих усіх рівнів до 10 вересня 1953 р. закінчити працевлаштування амністованих громадян.

На виконання цієї постанови було видано наказ міністра внутрішніх справ СРСР С.Н. Круглова № 0202 від 17 вересня 1953 р. У ньому відзначалося, що колегія МВС СРСР встановила, що у низці органів міліції вкорінилася зовсім неприйнятна байдужість до фактів кримінальних злочинів; багато хто з керівних працівників МВС та міліції мирився з наявністю великої кількості кримінальних проявів, не прагнули до розкриття кожного злочину. Мали місце факти байдужого ставлення до заяв та скарг трудящих, деякі працівники міліції приховували заяви про кримінальні злочини, намагаючись створити уявне благополуччя про роботу з боротьби зі злочинністю. Серед регіонів, де особливо слабо була поставлена ця робота, називалася і Кримська область (начальник УМВС А.Т. Рижиков,¹ начальник управління міліції В.П. Колесников).

Однією з основних причин слабкої роботи з протидії кримінальній злочинності, як відзначалося у наказі, була незадовільна постановка агентурно-оперативної роботи. Багато начальників органів міліції самоусунулися від цієї роботи, на особистому зв'язку агентів не мали, контрольні явки не відвідували, агентурні донесення не розглядали і вказівок щодо роботи з агентурою не давали. Агентурна мережа міліції, як вважав міністр, була слабкою і забрудненою дворушниками і особами, які були не здатні приносити користь у боротьбі зі злочинністю, керівники міліції не вжили заходів щодо

набуття таких агентів, які могли б входити у довіру до кримінальних елементів та викривати їхні злочинні умисли. Мала місце нічим не виправдана боязнь вербувати агентуру з самих злочинців та серед їхніх близьких зв'язків. Вербування та виховання агентури передовірялося рядовим оперативним працівникам, до половини всіх агентів та інформаторів не використовувалися у розробці конкретних осіб, порушувалися елементарні правила конспірації у роботі з агентурою, допускалися провали та розшифровка агентів [11, арк. 162].

У цьому наказі наголошувалося, що органи міліції не вели систематичної роботи з виявлення злочинців-рецидивістів, осіб, що вели підозрілий спосіб життя, не здійснювали за ними агентурного спостереження. Агентурні розробки велися дуже повільно і примітивно, не вистачало сміливих, продуманих оперативних комбінацій. Це давало можливість злочинцям об'єднуватися у зграї, залучати до них нестійку частину молоді та тривалий час безкарно вчиняти злочини.

У протидії злочинності недостатньо використовувалася служба зовнішнього спостереження, науково-технічні засоби, службові собаки.

Серйозні недоліки мали місце і в організації зовнішньої служби міліції. У містах та робітничих селищах виставлялася недостатня кількість міліцейських постів, в той час як багато міліціонерів використовувалися не за призначенням. Пости, як правило, виставлялися на центральних вулицях та майданах, а околиці міст, парки, сади, стадіони та інші громадські місця, де більше всього відбувалося порушень громадського порядку та кримінальних проявів, зовнішньою службою забезпечувалися недостатньо.

Міністр підкреслював, що начальники міліції погано керували постовою та патрульною службами. Деякі міліціонери свої обов'язки виконували несумлінно, у низці випадків ухилялися від вживання заходів до порушників громадського порядку, допускали грубощі стосовно громадян. Також у боротьбі зі злочинністю та у роботі з охорони громадського порядку мало використовувалися бригади сприяння міліції. Недостатньо чітко працювали чергові частини. У кімнатах чергових частин не були створені необхідні умови для прийому громадян.

Недоліки в роботі органів міліції значною мірою були наслідком незадовільного відбору, розстановки та виховання кадрів. Відбір та призначення працівників міліції відбувався без відповідного вивчення їхніх політичних та виховних якостей. Комплектування органів міліції проходило неорганізовано. Службова та бойова підготовка особового складу органів міліції була організована погано. Начальники міліції та політвідділи допускали ліберальне ставлення до порушників дисципліни. Деякі начальники управлінь міліції позбавили начальників міських та районних відділів, відділень міліції дисциплінарних прав стосовно підлеглих співробітників, чим знизили їхню відповідальність за порядок та стан дисципліни. Унаслідок недоліків у виховній роботі серед особового складу міліції мали місце порушення дисципліни, законності, хабарництва, зловживання службовим становищем, пияцтво. Наявність серйозних недоліків у роботі міліції, як вважав міністр, пояснюється тим, що міністри внутрішніх справ республік, начальники обласних управлінь недооцінювали всю важливість міліцейської роботи. Деякі з них самоусунулися від безпосереднього керівництва міліцією, передовіривши це своїм заступникам по міліції. Такі керівники МВС вважали для себе принизливим

¹ Очоловав УМВС, а потім УОГП Кримської області у 1953–1964 рр.

займатися міліцією і не використовували усіх засобів протидії злочинності та охорони громадського порядку, не створювали органам міліції необхідних умов для роботи, погано забезпечували її транспортом, не звертали серйозної уваги на обладнання службових приміщень, мало турбувалися про покращення житлово-побутових умов працівників міліції [11, арк. 163–164].

Міністр СРСР наказував: міністрам республік, начальникам управлінь МВС вивчити постанову Ради Міністрів, «забезпечити виконання, розробити конкретні заходи щодо неухильного зменшення злочинності. Особисто контролювати роботу міліції, слідкувати за підбором та розстановкою кадрів, підвищенням ділової кваліфікації працівників міліції, покращити агентурно-оперативну роботу, організувавши її так, щоб злочинні наміри кримінального елемента своєчасно припинялися, кожен злочин розкривався швидко, із затриманням злочинців. Основну увагу в агентурно-оперативній роботі спрямовувати на виявлення та розробку кримінальників-рецидивістів та осіб, що ведуть підозрілий спосіб життя, позбавляти їх можливості організовувати злочинні зграї. Своєчасно встановлювати та вживати заходи щодо ліквідації кубел злочинного та бродячого елемента» [11, арк. 165].

Звільнених за амністією з числа засуджених за умисні вбивства, розбої, крадіжки, шахрайство приписувалося взяти на оперативний облік та встановити за ними спостереження через агентурно-довірених осіб і підсобні сили міліції. Відділам карного розшуку придбати 2–3 платних кваліфікованих агентів з виплатою їм винагороди. Начальникам органів міліції брати особисту участь у вербуванні та роботі з нею, регулярно проводити контрольні зустрічі з нею, розглядати всі агентурні матеріали та контролювати їхню реалізацію. У роботі з агентурою дотримуватися правил конспірації, вжити необхідних заходів для придбання конспіративних та явочних квартир для роботи з агентурою [11, арк. 165].

З усіх справ оперативного обліку на злочинний елемент вимагалось розробити плани агентурно-оперативних заходів та в двомісячний термін реалізувати перспективні розробки. Також необхідно було привести в порядок картотеки допоміжного оперативного обліку, забезпечити, щоб вони систематично поповнювалися новими матеріалами. Для виявлення злочинців-гастролерів активно використовувати «квартири-пастки».

Для боротьби з квартирними крадіжками у містах міністр розпорядився організувати постійні оперативні групи з кваліфікованою агентурою, які повинні очолити працівники карного розшуку, які мають досвід роботи з протидії цьому виду злочинів.

Досить цікавою була вказівка навчати працівників карного розшуку правилам огляду місць злочину, відбору та спрямуванню на експертизу речових доказів. Можна припустити з великою долею вірогідності, що таке формулювання питання означало, що багато вказаних працівників не вмiли цього робити.

Чи то наївно, але скоріше демагогічно звучав пункт наказу щодо організації такої активної агентурно-оперативної та слідчої роботи стосовно всіх нерозкритих злочинів, яка б дозволила найближчим часом розкрити всі ці злочини, а злочинців заарештувати.

Досить традиційно звучав заклик звільнити працівників карного розшуку від слідчої роботи, а також від перевірки усіляких матеріалів, які не стосуються діяльності карного розшуку і забезпечити, щоб вони займалися, головним чином, агентурно-оперативною

роботою з виявлення та розробки злочинного елемента. Усю слідчу роботу вимагалось покласти на слідчі відділи в управліннях та їхні апарати в міськрайвідділах та відділеннях міліції, де вони були. Начальникам органів міліції приписувалося особисто розглядати скарги та заяви громадян і своєчасно повідомляти щодо вжитих по ним заходів. Найбільш підготовленим у оперативному плані дільничним уповноваженим дозволялося передавати на зв'язок таємних інформаторів з санкції, у кожному конкретному випадку, начальника управління міліції. Переведення працівників карного розшуку на іншу роботу було можливе лише у виняткових випадках [11, арк. 166–167].

У традиціях одіозної радянської пропаганди звучав заклик з наказу: «Дбайливо та уважно вирощувати нові кадри...» [11, арк. 168]. Пропонувалося також більше заохочувати працівників за вмiле та своєчасне попередження і розкриття злочинів, вияв ініціативи та сумлінне ставлення до виконання службових обов'язків.

З конкретних пропозицій можна назвати лише таку: «Начальнику управління кадрів (Петушкову), начальнику господарського управління (Журавльову), начальнику Головного управління міліції Стаханову у двомісячний термін розробити та подати на затвердження штати автотранспорту, водійського складу та обслуговуючого персоналу для органів міліції» [11, арк. 168].

Недоліки у протидії злочинності в цей час, як і завжди, були тісно пов'язані з недоліками в конкретній роботі різних підрозділів і служб міліції й, найперше, із діяльністю слідчих органів. Це відзначалося в директиві міністра внутрішніх справ УРСР Т. Строчака щодо покращення слідчої роботи від 31 жовтня 1953 р. У ній, зокрема, підкреслювалося, що останнім часом в органах МВС УРСР стала помітно погіршуватися слідча робота, різко знизилася якість слідства, збільшувалася кількість справ, повернених на дослідження, усе більше затягувалися терміни ведення слідства. Особливо погано та неякісно велося розслідування у справах в УМВС Херсонської області, де за 9 місяців 1953 року було повернуто на дослідження 33% справ, раніше спрямованих по осудності, тобто слідству поверталася кожна третя справа. Не кращою була і якість слідства в УМВС Закарпатської області, де за цей самий період судами було повернуто на дослідження 27% справ. До нездовільної знизилася якість слідчої роботи в УМВС Ізмаїльської, Кіровоградської, Станіславської, Волинської, Чернігівської, Дрогобицької, Миколаївської, Запорізької, Полтавської та інших областей. Причиною такого різкого й серйозного погіршення слідчої роботи в органах МВС УРСР, як зазначалося в директиві, стало самоусунення багатьох начальників обласних управлінь і оперативних відділів від керівництва слідством, яке виявилось «пущеним на самоплив». У більшості випадків вони цілком передовірили керівництво і контроль за слідством начальникам слідчих відділень або старшим слідчим, забуваючи, що останні самі потребують серйозної допомоги і повсякденного контролю. Не менш важливою причиною погіршення слідчої роботи стало прагнення деяких начальників УМВС і оперативного складу підмінити агентурно-оперативну роботу слідчою, унаслідок чого нерідко проводилися поспішні та необґрунтовані арешти за малозначними агентурними даними або за неперевіреними матеріалами зі сподіваннями на те, що злочинна діяльність заарештованих осіб буде пізніше встановлена слідством. Міністр пропонував усім начальникам управлінь МВС і начальникам оперативних відділів докорінно змінити своє ставлення

до слідчої роботи, налагодити повсякденний та суворий контроль за ходом слідства в усіх справах активного провадження [12, с. 222–224].

Як бачимо, у Директиві відзначалися істотні недоліки в роботі слідчих органів, які ще мали місце. Хоча Й. Сталіна вже не було більш, ніж півроку, але сталінські методи роботи та їхні наслідки залишалися. Мова йде про безпідставні арешти за неперевереними даними, про порушення засадничих прав людини. Деякі міліціонери не лише порушували закон безпідставними арештами, але й самі вчиняли тяжкі злочини, зокрема вбивства. На нараді при МВС УРСР про стан роботи УМВС Сталінської (нині – Донецької) області 16 грудня 1953 р. було наведено факти вбивств, учинених працівниками міліції. Зокрема, два міліціонери з Макіївки вийшли на оперативне завдання з пошуку самогонників, діяли самовільно, ніхто їх не контролював. Самі напилися самогону, а зустрівшись з охоронцем Макіївського заводу, по-звірячому його розстріляли. До цього на посаді начальника політичної частини УМВС Сталінської області перебував п'яниця, який застрелив жінку і втік з місця злочину [13, с. 235].

Заступник начальника Управління міліції МВС УРСР І. К. Вольневич² у виступі на нараді говорив: «Якщо взяти стан боротьби з кримінальною злочинністю на території Сталінської області та міста Сталіно, то за 1953 р. зареєстровано величезну кількість кримінальних проявів: по області – 5425 і по місту Сталіно – 1482. Поряд з величезною кількістю кримінальних проявів, розкриття кримінальних злочинів вкрай незадовільне: по області 84,5% і по місту Сталіно 86,8%. Однак, якщо взяти розкриття за окремими видами особливо небезпечних злочинів, то становище ще катастрофічніше. Розбійних нападів розкривають 68,4% по області; 79% по місту» [13, с. 236]. Далі він підкреслив, що така робота, як запобігання кримінальним проявам по суті відсутня. Розшук злочинців, які зникли від покарання, він оцінював як виключно незадовільний. Причому, незважаючи на такий тривожний стан у стані з кримінальною злочинністю, начальник УМВС, за словами даного оратора, не знайшов за потрібне зупинитися хоча б коротко на стані справ у міліції.

Не кращі справи були, на його думку, і на іншій ділянці роботи – боротьбі з розкраданнями та спекуляцією. Справ за розкраданнями було відкрито дуже мало, хоча база для розкрадань та спекуляції була великою. У МВС малися офіційні дані про розкрадання на десятки мільйонів, тому такі показники характеризувалися як винятково погані.

Істотні недоліки мали місце й у зовнішній службі міліції, охороні громадського порядку. Надзвичайно розвиненим було хуліганство у містах та населених пунктах Сталінської області. За 11 місяців було зареєстровано 2347 таких випадків по області та 677 по місту Сталіно. Це свідчило про те, що робота зовнішньої служби міліції була поставлена незадовільно. Слабко і мало залучалася на допомогу в роботі органів міліції громадськість.

Серйозне становище склалося із втечами арештованих. За вказаний період було 5 таких випадків, втекло 6 осіб. «Це говорить про те, – резюмував І.К. Вольневич, – що не лише погано шукаємо кримінальних злочинців, а й мало приділяється уваги серйозним порушенням у КПЗ» [13, с. 236].

² Вольневич Іван Климентійович (1904–1989) – заступник начальника Управління міліції НКВС-МВС УРСР (1944–1956), комісар міліції 3 рангу (1948).

Інший учасник наради Подобедов³ відзначив неоліки в оперативно-агентурній діяльності. Він підкреслив, що «з червня 1953 року по 1 грудня 1953 року знову було завербовано 74 особи, а виключено 196. Якщо взяти за термінами виключення завербованих, до 196 входять люди, які були завербовані і в 1953, і в 1952 рр.» [13, с. 239].

Міністр внутрішніх справ УРСР Т.А. Строкач звернувся до начальника УМВС Сталінської області В. Д. Коломійця⁴ і підкреслив, що «керівний склад обласного управління самоусунувся від головної ділянки роботи, – від роботи, заради якої ми існуємо, я маю на увазі органи МВС, – від агентурної роботи. Найкращі кадри самоусунулися від агентурної роботи, не беруть самі участі в цій агентурній роботі, не показують особистий приклад, погано керують підлеглими. І найкращий приклад – особистий приклад. А цього у Вас немає» [13, с. 239]. Звертає на себе увагу думка міністра про те, що «МВС існує заради агентурної роботи». Це був цілком сталінський постулат, якого міністр не позбувся. Виходить, що агентурна робота самоціль і це означає, що головне тримати усіх під контролем за допомогою агентури. Але ж головними завданнями МВС були протидія злочинності та охорона громадського порядку, а агентурно-оперативна робота була лише одним із засобів, який допомагав вирішити ці завдання.

З іншого боку, як бачимо, критика керівництва УМВС Сталінської області була досить жорсткою, предметною, без послаблення «своїм». Начальнику УМВС В.Д. Коломійцю дали півроку на виправлення вказаних на нараді недоліків, але він не зміг цього зробити і незабаром був відправлений на пенсію, хоча йому було всього 49 років і прожив він після цього ще 25 років.

Цікаві спогади щодо криміногенної ситуації у Луганську в 1953 р. залишив ветеран міліції В.Т. Чайкін.⁵ Він згадував, що 1953 року протягом восьми місяців на території міста Луганська невідомий маніяк чинив напади на жінок, тероризував усе населення міста. Злочинець-одинак діяв з настанням темряви. Вистежував жертву і наносив у сідницю гострим предметом укол, після чого ховався. Таких випадків лише за один місяць було кількадесят. Містом поповзли чутки. Найнеймовірніші чутки стверджували про американську диверсію: нібито наносяться укули жінкам у сідницю, робляться з метою отруєння жіночої статі та позбавлення їх можливості народжувати дітей. На затримання злочинця кинули величезні сили міліції. За кожним було закріплено маршрут, і були організовані засідки. Як приманку до цієї справи залучили співробітницю УВС. П'ять днів Чайкін з напарником курсували містом, але ніхто її не переслідував. І ось одного разу вона помітила підозрілого чоловіка, який вийшов за нею на зупинці. Вона свідко попрямувала до прихованого посту міліції. Коли вони наблизилися до засідки, Чайкін поб чив,

³ Його посада та біографічні дані не встановлені.

⁴ Коломієць Василь Дмитрович (1905, Кременчук – 1979, Чернівці), в органах ОДПУ з 1923 р., в 1946–1952 рр. – начальник УМДБ Тернопільської обл., полковник держбезпеки (1943), очолював Сталінське УМВС з квітня 1953 по серпень 1954 р. Пенсіонер з 1954 р.

⁵ Чайкін Віталій Тимофійович (1926 р.н., у березні 2023 р. ще був живий) – ветеран органів внутрішніх справ, полковник міліції у відставці, заслужений працівник МВС СРСР, учасник німецько-радянської війни. Після демобілізації в 1950 р. почав службу в міліції і працював у підрозділах карного розшуку до 1979 року. Звільнений у запас з посади начальника відділу УВС по Луганській області.

що чоловік прискорив крок і почав наздоганяти приманку. У його руках блиснув ніж. Він з напарником миттю вискочили з укриття та затримали маніяка. Ним виявився робітник заводу ім. Леніна, одружений, раніше не судимий. За фактом завдання уколів жінкам було порушено кримінальну справу. Однак усі жінки, які стали жертвою маніяка, були здорові, жодна з них слідів тілесних ушкоджень не мала. Через відсутність у кримінальному кодексі статті, за якою суд міг винести міру покарання, слідство зайшло в глухий кут. Тому влада міста та керівництво УВС звернулися до Президії Верховної Ради Союзу з проханням ухвалити закон щодо конкретного діяння із зазначенням терміну покарання. І такий Указ було ухвалено, який визначав міру покарання до 15 років [14, с. 122–124].

Висновки. Зміни в керівництві держави та МВС СРСР та УРСР у середині 1953 р. призвели до певного зміщення акцентів у каральній політиці країни. Непродумана амністія березня 1953 р. призвела до суттєвого погіршення криміногенної ситуації і протидію злочинності довелося посилювати та покращувати. На це були спрямовані постанова уряду СРСР

(серпень 1953 р.), наказ МВС СРСР (вересень 1953 р.) та директива міністра внутрішніх справ Т. А. Строкача (жовтень 1953 р.). Колегія МВС СРСР встановила, що значна частина керівних працівників МВС не вживали достатніх заходів щодо протидії злочинності. Однією з основних причин слабкої роботи у цій сфері була незадовільна постановка агентурно-оперативної роботи. Недоліки в роботі органів міліції значною мірою були також наслідком незадовільного відбору, розстановки та виховання кадрів. МВС вимагало покращити роботу за цими напрямками, основну увагу в агентурно-оперативній роботі спрямовувати на розробку кримінальників-рецидивістів, ширше використовувати службу зовнішнього спостереження, науково-технічні засоби. Проте вказані союзні документи значною мірою мали загальний, а місцями декларативний характер. На відміну від цього директива МВС УРСР була більш конкретною та продуманою. У цілому слід відзначити, що правове регулювання і демократизація діяльності міліції в цей період не були послідовними і мали достатньо складний, суперечливий характер.

Список використаних джерел

1. Окіпнюк В. Т. Радянські органи державної безпеки в Україні в період панування тоталітарного режиму (1929–1953 рр.): монографія. Херсон : ОЛДІПЛЮС, 2019. 416 с.
2. Саблук С. А. Кримінально-правовий контроль за злочинністю в Україні у 1922–1960 рр.: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 476 с.
3. Пристайко О. В. НКВС-МВС УРСР (1934–1954 рр.): структурна побудова та функції (історико-правове дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2021. 272 с.
4. Герус М. М. Кримінальне судочинство в УРСР у післявоєнний період (1945–1958 рр.): історико-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2021. 272 с.
5. Греченко В. А., Ярмаши О. Н. Міліція в Україні в період часткової лібералізації політичного режиму (березень 1953 – серпень 1962 рр.): історико-правове дослідження. Харків : Промарт, 2024. 452 с.
6. Греченко В. А. 1953-й рік в історії міліції Української РСР. *Світ Кліо*. 2021. №2 (1). С. 36–47.
7. Ярмаши О. Н., Греченко В. А. Основні аспекти протистояння МВС і ОУН у другій половині 1953 р. *Історико-правовий часопис*. 2023. №2 (21). С. 5–12.
8. Греченко В. А. Хуліганство як проблема охорони громадського порядку в УРСР на початку 1950-х рр. *Право і безпека*. 2023. № 3. (90). С. 21–31.
9. Про призначення Міністром внутрішніх справ УРСР Т.А. Строкача: указ Президії Верховної Ради Української РСР 15 липня 1953 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1953. № 2. Ст. 20.
10. Греченко В. А., Ярмаши О. Н. Амністія 1953 року і зміни в криміногенній ситуації в Україні. *Scientific method: reality and future trends of researching: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, March 8, 2024, Zagreb, Republic of Croatia: International Center of Scientific*. 2024. P. 22–23.
11. Галузевий державний архів України (ГДА МВС України). Ф. 45. Оп. 1. Спр. 299. Арк. 162–168.
12. Директива міністра внутрішніх справ УРСР Т. А. Строкача про вжиття заходів з покращання слідчої роботи. 31 жовтня 1953 р. *Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.)* : наук. вид. / авт. кол. : М.Г. Вербенський, О.Н. Ярмаши, В.О. Криволапчук, Т.О. Проценко, В.В. Ткаченко, В.М. Чисніков, Т.А. Плугатар, В.А. Довбня, О.В. Кожухар ; за заг. ред. А.Б. Авакова. Київ, 2016. Т. 6 : Міністерство внутрішніх справ – Міністерство охорони громадського порядку Радянської України в період десталінізації та подальших реорганізацій (5 березня 1953 р. – грудень 1968 р.). Київ–Харків : Мачулін, 2016. С. 222–224.
13. Протокол наради при МВС УРСР про стан роботи УМВС Сталінської області. 16 грудня 1953 р. *Міністерство внутрішніх справ: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.)*. Т. 6. С. 235.
14. Чайкін В.Т. Спогади (Витяг). *Міністерство внутрішніх справ: події, керівники, документи та матеріали*. Т. 6. С. 122–124.

References

1. Okipniuk, V. T. (2019). *Radyans'ki orhany derzhavnoyi bezpeky v Ukrayini v period panuvannya totalitarnoho rezhymu (1929–1953 rr.) [Soviet state security bodies in Ukraine during the reign of the totalitarian regime (1929–1953)]: monohrafiya*. Kherson : OLDIPLYUS. 416 s. [in Ukrainian].
2. Sabluk, S. A. (2017). Kryminal'no-pravovyy kontrol' za zlochynnisty v Ukrayini u 1922–1960 rr. [Criminal law control over crime in Ukraine in 1922–1960]. *Doctor's thesis*. Natsional'na akademiya vnutrishnikh sprav, Kyiv. 476 s. [in Ukrainian].
3. Prystayko, O.V. (2021). NKVS-MVS URSR (1934–1954 rr.): struktorna pobudova ta funktsiyi (istoryko-pravove doslidzhennya) [NKVD-MIA of the Ukrainian SSR (1934–1954): structural structure and functions (historical and legal research)]. *Doctor's thesis*. Kyuyiv's'kyu natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav. 272 s. [in Ukrainian].

4. Gerus, M.M. (2021). Kryminal'ne sudochynstvo v URSSR u pislavoyennyi period (1945–1958 rr.) [Criminal justice in the Ukrainian SSR in the post-war period (1945–1958): historical and legal research]: istoryko-pravove doslidzhennya: *Doctor's thesis*. Kharkiv's'kyi natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav. 272 s. [in Ukrainian].
5. Grechenko, V.A., & Yarmysh, O.N. (2024). *Militsiya v Ukrayini v period chastkovoyi liberalizatsiyi politychnoho rezhymu (berezen' 1953 – serpen' 1962 rr.): istoryko-pravove doslidzhennya* [Militia in Ukraine during the period of partial liberalization of the political regime (March 1953 – August 1962): historical and legal research]. KH.: Promart. 452 s. [in Ukrainian].
6. Grechenko, V.A. (2021). 1953-y rik v istoriyi militsiyi Ukrayins'koyi RSR [1953 is the year in the history of the militia of the Ukrainian SSR]. *Svit Klio*. №2 (1). S. 36–47 [in Ukrainian].
7. Yarmysh, O.N., & Grechenko, V.A. (2023). Osnovni aspekty protystoyannya MVS i OUN u druhiy polovyni 1953 r. [Hooliganism as a problem of public order protection in the Ukrainian SSR in the early 1950s.]. *Istoryko-pravovyy chasopys*. № 2 (21). S. 5–12 [in Ukrainian].
8. Grechenko, V.A. (2023). Khulihanstvo yak problema okhorony hromads'koho porjadku v URSSR na pochatku 1950-kh rr. [Hooliganism as a problem of public order protection in the Ukrainian SSR in the early 1950s.]. *Pravo i bezpeka*. № 3. (90). S. 21–31 [in Ukrainian].
9. Pro pryznachennya Ministrom vnutrishnikh sprav URSSR T.A. Strokacha [About the appointment of T.A. as the Minister of Internal Affairs of the Ukrainian SSR. Strokacha]: ukaz Prezydiy Verkhovnoyi Rady Ukrayins'koyi RSR 15 lypnya 1953 r. (1953). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady URSSR*. № 2. St. 20 [in Ukrainian].
10. Grechenko, V.A., Yarmysh, O.N. (2024). Amnistiia 1953 roku i zminy v kryminohennii sytuatsii v Ukraini [Amnesty of 1953 and changes in the criminogenic situation in Ukraine]. *Scientific method: reality and future trends of research: collection of scientific papers "SCIENTIA" with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, March 8, 2024*. Zagreb, Republic of Croatia: International Center of Scientifis. p. 22–23 [in Ukrainian].
11. Haluzevyy derzhavnyy arkhiv Ukrayiny (HDA MVS Ukrayiny) [Sectoral State Archive of Ukraine (GDA of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)]. F. 45.Op.1. Spr. 299. Ark. 162–168 [in Ukrainian].
12. Dyrektyva ministra vnutrishnikh sprav URSSR T. A. Strokacha pro vzhyttya zakhodiv z pokrashchannya slidchoyi roboty. 31 zhovtnya 1953 r. [Directive of the Minister of Internal Affairs of the Ukrainian SSR TA Strokach on taking measures to improve investigative work. October 31, 1953]. *Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrayiny: podiyi, kerivnyky, dokumenty ta materialy (1917–2017 rr.): nauk. vyd. / avt. kol.* : M.H. Verbens'kyy, O.N. Yarmysh, V.O. Kryvolapchuk, T.O. Protsenko, V.V. Tkachenko, V.M. Chysnikov, T.A. Pluhatar, V.A. Dovbnya, O.V. Kozhukhar ; za zah. red. A.B. Avakova. (2016). T. 6. : Ministerstvo vnutrishnikh sprav – Ministerstvo okhorony hromads'koho porjadku Radyans'koyi Ukrayiny v period destalinizatsiyi ta podal'shykh reorhanizatsiy (5 bereznia 1953 r. – hruden' 1968 r.). K.–KH. : Machulin. S. 222–224 [in Ukrainian].
13. Protokol narady pry MVS URSSR pro stan roboty UMVS Stalins'koyi oblasti. 16 hrudnya 1953 r. [Minutes of the meeting at the Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian SSR on the state of work of the Ministry of Internal Affairs of the Stalin region. December 16, 1953] (2016). *Ministerstvo vnutrishnikh sprav: podiyi, kerivnyky, dokumenty ta materialy (1917–2017 rr.)*. T. 6. S. 235 [in Ukrainian].
14. Chaykin, V. T. (2016). Spohady (Vytyah) [Memories (Excerpt)]. *Ministerstvo vnutrishnikh sprav: podiyi, kerivnyky, dokumenty ta materialy*. T. 6. S. 122–124 [in Ukrainian].

Yarmysh Oleksandr,

Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine,
Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine,
Professor at the Department of Theory and History of State and Law
(National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4811-4520>

Grechenko Volodymyr,

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Honored Education Worker of Ukraine,
Head of the Department of Humanities and Ukrainian Studies
(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6046-017>

MEASURES OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF THE USSR AND THE UKRAINIAN SSR TO STRENGTHEN THE FIGHT AGAINST CRIME IN THE SECOND HALF OF 1953

In 1953, the criminogenic situation in the republic significantly worsened compared to previous years. This was significantly influenced by the unprecedented amnesty of March 1953. The number of crimes increased significantly. All this happened because the consequences of the simultaneous movement of tens of thousands of ex-convicts around the country were not calculated, there was no program for their social rehabilitation and employment. As a result, former criminal prisoners who had no work and no means of subsistence resorted to committing crimes. The Collegium of the Ministry of Internal Affairs of the USSR established that a significant number of senior employees of the Ministry of Internal Affairs did not take sufficient measures to combat crime. One of the main reasons for the weak work in this area was the unsatisfactory

setting of the agency's operational work. Deficiencies in the work of police bodies were to a large extent also the result of unsatisfactory selection, deployment and training of personnel. The Ministry of Internal Affairs demanded to improve the work in these directions, to direct the main attention in the agency-operational work to the development of recidivist criminals, to make wider use of the external surveillance service, and scientific and technical means. All investigative work was required to be entrusted to the investigative departments in the administrations and their apparatuses in the city-district departments and police departments, where they were located. To combat apartment thefts in cities, it was recommended to organize permanent operative groups with qualified agents, which were to be headed by criminal investigation workers who had experience in combating this type of crime. However, the indicated union documents were largely general, and sometimes declarative in nature. In contrast, the directive of the Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian SSR was more specific and well thought out. In general, it should be noted that the legal regulation and democratization of police activity during this period were not consistent and had a rather complex, contradictory nature.

Key words: *Ukraine, 1953, Ministry of Internal Affairs, police, crime prevention, public order protection.*

Надіслано до редколегії 15.08.2024